

TÜRKİYE'DE SULAK ALANLARIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ ÇALIŞMALARI

Yusuf CERAN

Çevre ve Orman Uzmanı, Sulak Alanlar Şubesi Müdürü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü,
Çevre ve Orman Bakanlığı, İstanbul Caddesi No:98 İSKİTLER/ANKARA

yceran@cevre.gov.tr
ysfceran@yahoo.com

ÖZET

Sulak alanlar, yeryüzünün en zengin ve en üretken ekosistemlerini oluşturmaktadır. Bu alanlar yöre insanlarına ve ülkenin geneline geniş yelpazede hizmet veren oldukça kompleks doğal sistemlerdir ve yeryüzündeki başka hiçbir ekosistemle karşılaştırılmayacak ölçüde işlev ve değerlere sahiptir. Yapılan araştırmalar; sulak alanların mutlak surette gelecek için korunması gerekli alanlar olduğunu ortaya koymuştur. Ülkemiz sulak alanlar açısından Avrupa ve Ortadoğu ülkelerine göre zengin sayılabilecek bir konumdadır. Bu zenginliğini koruma için Ramsar Sözleşmesine taraf olmuştur. Ülkemiz sulak alanların korunması için doğrudan tek yasal düzenleme 2002 yılında yayımlanan ve 2005 yılında revize edilen "Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği" dir. Bu yönetmeliğe göre ilgili tüm kesimlerin sulak alanların korunması konusunda katkı ve destek verme imkanları bulunmaktadır. Bunun yanında Türkiye Ulusal Sulak Alan Stratejisini hazırlayan dünyadaki nadir ülkelerden biridir. Tüm bu çalışmalar Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüne bağlı olarak çalışan Sulak Alanlar Şube Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sulak Alanlar, Koruma ve Yönetimi

MANAGEMENT AND PROTECTION OF WETLANDS IN TURKEY

ABSTRACT

Wetlands form the richest and most productive ecosystems of the world. These areas are the complex natural systems which are serving in a wide range to local people and whole country, and they have incomparable functions and value according to other ecosystems. Performed researches showed that wetlands should be strictly protected. Our country can be taken as rich when compared with Europe and Middle East countries. In order to protect these riches, our country became a party of Ramsar Convention. The only legal arrangement to conserve the wetlands is the "By-law on Conservation of Wetlands" which was published in the year 2002 and revised in the year 2005. According to this by-law each of the stakeholders has opportunity to give support to conservation of wetlands. Also, Turkey is one of the rare countries which have finished National Wetlands Strategy. All of these activities are carried by Wetlands Division of General Directorate of Nature Conservation and National Parks of Ministry of Environment and Forestry.

Keywords: Wetlands, Protection and Management

GİRİŞ

Sulak alanlar, kumul alanlar, orman ekosistemleri gibi pek çok alan, taşıdıkları doğal değerler nedeniyle, günümüzde uluslararası boyutta gerçekleştirilen koruma çalışmalarının konusunu oluşturmaktadır. Tatlı su kaynaklarının hızla tükendiği, su ve su ürünleri ile sulcul ekosistemlerin en önemli ilgi konusu olduğu günümüzde, sulak alanların korunması ve gelecek kuşaklara en sağlıklı şekliyle iletilebilmesi kuşkusuz bir ulusal güvenlik konusu olmaktadır. Su kaynağı olarak son derece önemli olan bu alanlar, sahip olduğu biyolojik çeşitlilik nedeniyle dünyanın doğal zenginlik müzeleri olarak kabul edilmekte; doğal işlevleri ve ekonomik değerleriyle yeryüzünün en önemli ekosistemleri olarak nitelendirilmektedirler.

Bu önemli ekosistemler açısından Ülkemiz, Avrupa ve Ortadoğu'nun en zengin ülkeleri arasında yer almaktadır. Bu zenginliğin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için gerekli çalışmaların tüm kesimlerce yapılması gerekmektedir.

Bugün kısaca Ramsar Sözleşmesi olarak bilinen "Sulak Alanların Korunmasına Dair Sözleşme" doğa koruma konusundaki diğer sözleşmeler gibi sürdürülebilir kullanım kavramını esas alan bir yaklaşıma sahiptir. Ramsar Sözleşmesi'nin oluşturduğu sulak alan koruma ve geliştirme politikalarında sıkça kullanılan ve temel prensip olarak kabul edilen "Akılcı Kullanım", sulak alanın korunması ile sürdürülebilir kullanımı arasındaki denge durumunu ifade etmektedir.

Ülkemizde bu dengeyi sağlamak için Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği çerçevesinde sulak alan koruma ve yönetim çalışmaları Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüne bağlı Sulak Alanlar Şubesi Müdürlüğüne yürütülmektedir.

SULAK ALAN KAVRAMI ve ÖNEMİ

“Sulak alan” terimi, bir dizi ortak özelliğe sahip olup; geniş bir yelpazedeki karasal, kıyusal ve denizsel yaşama ortamlarını bir araya getiren ekosistemlerdir. Temel biyolojik ve fiziksel özelliklerine göre gruplandırıldıklarında bile otuzu doğal ve dokuzu suni olmak üzere 39 kategoriye ayrılmaktadırlar. Bu özelliği itibarıyla sulak alanlar için çok sayıda tanımlama yapılmıştır.

Bugüne kadar sulak alanlarla ilgili pek çok tanımlama yapılmış olmasına rağmen uluslararası düzeyde kabul göreni Ramsar Sözleşmesince geliştirilen tanımlamadır. Ramsar Sözleşmesine göre sulak alanlar; “alçak gelgitte derinliği altı metreyi aşmayan deniz suyu alanlarını da kapsamak üzere, doğal ya da yapay, sürekli ya da geçici, durgun ya da akar, tatlı, acı ya da tuzlu bütün sular ile bataklık, sazlık, ıslak çayırlar ve turbalıklar” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Ramsar Sözleşmesi Alpin sulak alanları, karstik yapılar ve mağaralar gibi özel sulak alan ekosistemlerine de öncelik verilmesi karara bağlanmıştır.

Sulak alanlar, yeryüzünün en zengin ve en üretken ekosistemlerini oluşturmaktadır. Bu alanlar yöre insanlarına ve ülkenin geneline geniş yelpazede hizmet veren oldukça kompleks doğal sistemlerdir ve yeryüzündeki başka hiçbir ekosistemle karşılaştırılmayacak ölçüde işlev ve değerlere sahiptir.

Sulak alan ekosistemleri doğal servetimizin bir parçasıdır. Yeni yapılan bir araştırmada doğal ekosistemlerin ekonomik değerleri yaklaşık 33 trilyon ABD doları olarak hesaplanmıştır. Aynı araştırmada, dünyadaki tüm sulak alan ekosistemlerine biçilen değer 14,9 trilyon ABD doları olarak belirlenmiştir. Bu da dünyadaki bütün ekosistemlere biçilen değerlerin %45’idir. Bu veriler, sulak alanların bir çok işlevini yansıtmaktadır.

ÜLKEMİZDEKİ SULAK ALAN VARLIĞI

Ülkemiz, dünyadaki bir çok ülkeye nazaran sulak alanlar açısından, doğal yapısını koruyabilmiştir. Tabii bu durumun gelişmişlikle önemli ölçüde ilişkisi bulunmaktadır.

Ülkemizde, göller, akarsuların durgun akan kısımları, nehir deltaları, kıyı lagünleri, sazlıklar ve turbalıklar öne çıkan sulak alan tipleridir. Bunlara ek olarak ülkemizde pek çok yapay sulak alanda bulunmaktadır. Örnek olarak önemli biyolojik işlevlere sahip tuzlalar ve hidrolojik öneme sahip sulama-içme suyu veya taşkın kontrolü rezervuarları verilebilir.

Türkiye sulak alanlar bakımından Bağımsız Devletler Topluluğu’ndan sonra Avrupa ve Ortadoğu’nun en zengin ülkeleri arasında yer almaktadır. Ülkemizin farklı topoğrafik yapısı ve Batı Palearktik bölgedeki dört önemli kuş göç yolundan ikisinin Türkiye üzerinden geçmesi, ülkemiz sulak alanlarını diğer ülkelerin sulak alanlarından daha önemli kılmaktadır.

Ülkemizdeki sulak alanlarla ilgili çalışmalar uluslar arası çalışmalarla paralel bir şekilde yürütülmektedir. Bir sulak alanın uluslararası öneme sahip olması için 8 değişik kriter geliştirilmiştir. Bu kriterler esas alınarak yapılmakta olan çalışmalarda mevcut durumda ülkemizde 135 adet uluslar arası öneme sahip sulak alan olduğu tespit edilmiş olup, çalışmalar tamamlanınca bu sayının 200’ü aşacağı tahmin edilmektedir. Bunlara ilave olarak ülkemizde ulusal ve yöresel düzeyde önem taşıyan 300 civarında sulak alan olduğu da dikkate alınırsa toplam sulak alan sayımızın 500 civarında olduğu ortaya çıkmaktadır. Ülkemizdeki bu sulak alanların kapladıkları alan 3 milyon hektar civarındadır. Tüm bunlara ilgili çalışmalar devam etmekte olup, önümüzdeki yıllarda bu çalışmalar tamamlanıp net sulak alan listeleri ve kapladıkları alanlar ortaya konacaktır.

RAMSAR SÖZLEŞMESİ

1971 yılında İran'ın Ramsar kentinde imzaya açılan "Özellikle Su kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması (RAMSAR) Sözleşmesine Türkiye 30 Aralık 1993 tarihinde taraf olmuş, Sözleşme 94/5434 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 17.05.1994 tarihi ve 21937 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye taraf olmakla, ülkemizde sulak alanların korunması konusu uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Ramsar Sözleşmesi; sulak alanların bulunduğu bölgenin su rejimini düzenlemesi, karakteristik bitki ve hayvan topluluklarını; özellikle su kuşlarının barınmasına olanak sağlaması, ekonomik, kültürel, bilimsel ve rekreasyonel olarak büyük bir kaynak teşkil etmesi, kaybedilmeleri halinde birdaha geri kazanılmasının mümkün olmaması nedeniyle sulak alanların kaybına neden olabilecek hareketleri önlemek; Ayrıca, su kuşlarının mevsimsel göçleri sırasında sınırlar aşması nedeniyle uluslararası bir kaynak olduğunu tanıyarak; sulak alanların ve onlara bağımlı bitki ve hayvan topluluklarının korunmasının ileri görüşlü ulusal politikalarla koordineli uluslararası faaliyetlerin birleştirilmesini sağlamak amacıyla hazırlanmış bir sözleşmedir.

Sözleşme Listesine 1994 yılında uluslararası öneme sahip sulak alanlarımızdan Kayseri'deki Sultan Sazlığı, Balıkesir'deki Manyas (Kuş) Gölü, Kırşehir'deki Seyfe Gölü, İçel'deki Göksu Deltası ve Burdur Gölü, 1998 yılında Samsun Kızılırmak Deltası, İzmir Gediz Deltası, Bursa Uluabat Gölü ve Adana Akyatan Lagünü ve 2005 yılında ise Adana Yumurtalık Lagünü, Konya Meke Gölü ve Kızören Obruğu Sözleşme Listesine dahil ettirilmiştir. Türkiye, bu sözleşme ile, başta listeye dahil ettirdiği 12 sulak alan olmak üzere, sınırları dahilindeki tüm sulak alanları korumayı, geliştirmeyi ve akılcı kullanmayı taahhüt etmiştir.

SULAK ALANLARIN KORUNMASI İÇİN YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği

Ülkemizin 1994 yılında taraf olduğu Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşmenin (Ramsar Sözleşmesi) uygulanmasına yönelik olarak ülkemizdeki sulak alanların korunması, geliştirilmesi ve bu konuda görevli kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon esaslarının belirlenmesi amacıyla hazırlanan Yönetmelik 30 Ocak 2002 tarih ve 24656 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve daha sonra 17 Mayıs 2005 tarih ve 25818 sayılı Resmi Gazetede yayımlandığı şekliyle revize edilmiştir. Yönetmelik, sulak alanlardaki genel koruma ve kullanma esasları, koruma bölgelerinin tespit edilmesi ve bu bölgelerde yapılacak uygulamalar, yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması, Yeni Ramsar alanlarının ilan süreci ile Ramsar Ulusal ve Yerel Komisyonlarının kurulması ve çalışma esaslarını belirten konular hakkında hükümler getirmektedir. Ülkemizdeki tüm sulak alanlar bu yönetmelik hükümlerine tabi olup, bu alanlarda yapılacak her türlü uygulamanın yönetmeliğe uygun olması gerekmektedir.

Ulusal ve Yerel Sulak Alan Komisyonları

Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği ile sulak alanlarla ilgili konuların görüşülerek karar bağlandığı, koruma bölgelerinin ve Yönetim Planlarının onaylandığı ve uygulamalarının takip edildiği, ulusal ve uluslararası gerekli işbirliği ve koordinasyonun sağlanması konusunda çalışmaların yapıldığı Ulusal Sulak Alan Komisyonu kurulmuş ve çalışmalarını sürdürmektedir. Yine aynı Yönetmelikle Yönetim Planı hazırlanan ve hazırlanma sürecinde olan Uluslar arası öneme sahip sulak alanların bulunduğu illerde "Yerel Sulak Alan Komisyonu" kurulması öngörülmüştür. Bu uygulama ülkemizde alan yönetimlerinin yerinde ve ilgili tüm kurum ve kuruluşların katılımı ile yürütülmesi fırsatını verdiği için çok önemli bir düzenlemedir.

Sulak Alan Koruma Bölgeleri

Sulak Alanların Korunması Yönetmeliğinde bir sulak alan ekosistemi için Mutlak Koruma Bölgesi, Sulak Alan Bölgesi, Ekolojik Etkilenme Bölgesi, Tampon Bölge olmak üzere 4 farklı koruma bölgesi tanımlanmıştır. Bu bölgelere ilişkin uygulama esasları belirlenmiş ve izin verilen ve verilmeyen faaliyetler tanımlanarak, sulak alanların korunmasında çok önemli bir etki oluşturulmuştur.

Sulak Alanların Yönetimi

Sulak alanların bütün fonksiyonlarının sürekliliğinin sağlanabilmesi ve rasyonel kullanımının gerçekleştirilebilmesi ancak sulak alanlarla ilişkili halkın yararlanımını da gözeterek, tüm sektörleri entegre eden sulak alan yönetim planlarının geliştirilmesi ve uygulanması ile mümkün olabilecektir. Ülkemizde bu amaçla Ramsar Sözleşmesi Sulak Alan Yönetim Planı Rehberi esas alınarak, sulak alanlarda yönetim planı hazırlama ve uygulama çalışmaları hızla sürdürülmektedir. 1998 yılında uygulanmasına başlanılan Göksu Yönetim Planı, 2001 yılında uygulamaya aktarılan Manyas Gölü Yönetim Planı ve 2003 yılında ulusal sulak alan komisyonunca onaylanarak uygulamaya aktarılan Uluabat Gölü Yönetim Planı halen uygulanmaya devam etmektedir. Gediz Deltası, Burdur Gölü ve Sultansazlığı Yönetim Planları ise hazırlanması için çalışmalar sürdürülmektedir.

Ulusal Sulak Alan Stratejisi

Ramsar Sözleşmesi 8.Tarafklar Konferansında 2003-2008 Ramsar Sulak Alan Stratejisi kabul edilmiş ve taraf ülkelerden ulusal sulak alan stratejilerini hazırlamaları istenmiştir. Bu kapsamda ilgili kurum ve kuruluşlardan oluşturulan komisyon Çevre ve Orman Bakanlığının koordinasyonunda başlatılan çalışmaları, gerek Ramsar Sulak Alan Stratejisini gerekse Sulak Alanların Korunması Yönetmeliğini ve Türkiye'nin diğer önceliklerini dikkate alarak Ulusal Sulak Alan Stratejini hazırlamış ve Ulusal Sulak Alan Komisyonunda oybirliğiyle kabul edilmiştir. Strateji 12 konu başlığıyla ilgili 19 amaca ulaşmak için 70 faaliyeti içermektedir. Ülkemiz Dünyada sulak alan stratejisini hazırlayan ilk ülkeler arasında yer almaktadır. Sulak alanlarla ilgili yapılmakta olan tüm çalışmalar Ulusal Sulak Alan Stratejisine hizmet etmektedir.

Restorasyon Çalışmaları

Bugüne kadar Türkiye genelinde 1.300.000 hektar sulak alan habitat kurutma, ıslah, sulama ve baraj gibi proje uygulamaları ile tahrip edilmiştir. Ancak, bugüne kadar yapılan kurutmalar neticesinde elde edilen arazilerden istenilen verim alınamamış, tuzlanma ve rüzgar erozyonu gibi nedenlerle toprak verimsizleşmiştir. Yörenin su rejiminin bozulmasının yanı sıra, iklimsel değişiklikler olmuş, bir çok canlı türünün neslinin tehlikeye düşmesi hatta neslinin tükenmesi gibi ileride telafisi mümkün olmayacak şekilde ekolojik denge bozulmuştur. Örneğin asıl alanı 24.000 ha civarında olduğu tahmin edilen Meriç Deltası yapılan seddeleme, kurutma ve tarla açma çalışmaları sonucu 3.500 hektara düşmüştür. Yine aynı yıllarda; dünyaca tanınmış Amik Gölü de dahil olmak üzere, Acıcece, Gavur, Emen, Avlan, Suğla, Kestel, Manay, Efteni ve Simav gölleri ile Aynaz ve Karasaz bataklıkları kurutulmuştur. Pekçok alanda yapılan müdahaleler sonucunda ekolojik denge bozulmuştur. Bozulan ekolojik denge bölgelerde çeşitli olumsuzluklara neden olmuş ve yöre halkları sulak alanlarını yeniden istemeye başlamışlardır. Bu çerçevede yapılan çalışmalar sonucu Antalya Avlan Gölü yeniden kazanılmış, Kahramanmaraş Gavur Gölünde ise yeniden kazanımı çalışmaları sürdürülmektedir.

6.SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Sulak alan korumacığ sürekli çalışma ve denetim gerektiren bir süreçtir. Günümüzde Sulak alanlardaki sorun kaynaklarının durdurulmasına yönelik acil tedbirler kısa zamanda uygulamaya aktarılabilen ve çözümler bulunmaya çalışılmaktadır. Orta vadede ise, her sulak alan için Sulak Alan Yönetim Planı hazırlanarak, alanın Korunması ve Akılcı Kullanımı için gereken Alan Koruma - Kullanım Rehberleri oluşturulması çalışmaları sürdürülmektedir. Uzun vadede ise, sulak alanlardaki tüm kullanıcılar için (yöre halkı, yerel yönetimler, özel sektör vs..) bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirilerek, Kullanıcı Korur prensibi bir Refleks haline getirilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye'nin sulak alanlarını, florasını, faunasını ve tüm hassas ekosistemlerini sadece biyolojik çeşitlilik ve peyzaj için değil, kendi ulusal geleceği için de koruması gerekmektedir. Bu nedenle doğa koruma ve sürdürülebilir kullanım Türkiye'nin devlet politikası olmak zorundadır.Mevcut durumda sulak alanların korunması ile ilgili tüm çalışmalar Ramsar Sözleşmesi ve Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Sulak Alanlar Şubesi Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Bu bildiride ülkemizde sulak alanların korunması konusunda yapılmakta olan çalışmaları çok özet vermek durumunda kalmamıza daha geniş bilgiye iletişim adreslerimizden ulaşmanız mümkün olabilecektir.